

GAZİANTEP UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Journal homepage: <http://dergipark.org.tr/tr/pub/jss>

Araştırma Makalesi • Research Article

İhsan Oktay Anar'ın Romanlarında Erkekler ve Erkekliklerⁱ

Men and Masculinities in İhsan Oktay Anar's Novels

Ayşen UTANIR^{a*}

^a Araştırma Görevlisi Dr., Gaziantep Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Gaziantep / TÜRKİYE
ORCID: 0000-0002-6473-7621

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 13 Kasım 2019

Kabul tarihi: 06 Nisan 2020

Anahtar Kelimeler:

Edebiyat sosyolojisi,

Toplumsal cinsiyet,

Erkeklik

ARTICLE INFO

Article History:

Received November 13, 2019

Accepted April 06, 2020

Keywords:

Sociology of literature,

Gender,

Masculinity

ÖZ

Edebiyat sosyolojisi disiplini merkezine alan bu çalışmada İhsan Oktay Anar'ın romanlarındaki erkekler ve erkeklikler sosyolojik bir bakış açısıyla incelenmiştir. Edebi eserler toplumsal ürünlerdir ve edebiyat sosyolojisi adına yapılan çalışmalarda edebi bir türe odaklanarak sosyolojik çıkarımlar yapmak esastır. Edebi metinler bilgi taşıyıcı değil anlam taşıyıcı araçlardır. Çalışma için roman türünün seçilmesinin başlıca nedeni, bu türün toplumsal hayata yüklenen anlamların önemli bir taşıyıcısı olmasıdır. Romanlar insanların iç dünyasını anlamak adına önemli kaynaklardır. İnşa edilen erkeklik imgelerini incelemek için romanlar, erkek dünyasının anlatılmayan ve çok fazla dillendirilmeyen bir dünya olması bakımından elverişlidir. İhsan Oktay Anar'ın kurguladığı roman dünyası erkek dünyasıdır. Anlatılarında kadın karakterlerin yer almaması, yer alırsa bile çok sili rollerinin olması bu dünyayı erkek dünyası olarak adlandırmamıza yol açar. Yazarın romanlarında yer alan erkek karakterlerin ne tür özellikler etrafında kurgulandığını anlamak ve çözümlmek, toplumda inşa edilen erkeklik kimliği adına fikir vermesi açısından değerlidir. Bu makalede, İhsan Oktay Anar'ın 1995-2007 yılları arasında yayınlanan dört romanı; Puslu Kıtalar Atlası, Kitab-ül Hiyele, Amat ve Suskunlar, erkeklerin iç dünyasını anlamak adına bir araç niteliğinde ele alınmaktadır. Makalede bir inşa süreci olarak erkeklik kimliği feminist eleştirel söylem analizi aracılığıyla ortaya konmaktadır. Erkeklerin "erkek" olma, olabilme kaygısıyla yaşamlarındaki çelişkiyi gizlemeleri ve dillendirilmeyen bir dünya yaratmaları, kazanılan erkeklik durumunun her an kaybedilebilecek kaygan bir zeminde yer almasından kaynaklanmaktadır. Bu kaygıyla kişisel duygular çoğu erkek tarafından gizlenebilmekte ve böylece hegemonik erkekliğin kimlik inşasındaki etkisi artmaktadır. İşte bütün bunlar dolayısıyla romanlar, erkeklerin dünyasına ışık tutması bakımından erkeklik incelemelerine elverişli kaynaklar sunar. Yazarın romanlarında kurguladığı ana karakterlerin hepsinin erkek olması metinlerini erkek dünyalarını anlatan metinler haline getirmiştir.

ABSTRACT

In this study, which focuses on the discipline of literary sociology, men and masculinities in the novels of İhsan Oktay Anar were examined from a sociological perspective. Literary works are social products and it is essential to make sociological inferences by focusing on a literary genre in the studies carried out in the name of literature sociology. Literary texts are meant to convey meaning, not information. The main reason for choosing the novel genre for the study is that this genre is an important carrier of the meanings imposed on social life. Roma are important sources for understanding people's inner world. Novels for studying the images of masculinity built are favorable in that the men's world is a world that is not described and is not spoken too much. The world of the novel, designed by İhsan Oktay Anar, is the world of men. The absence of female characters in their narratives, the fact that they have very faint roles even if they lead us to call this world men's world. Understanding and analyzing what kind of features the male characters in the novels of the author are constructed is valuable in terms of giving an idea for the identity of masculinity built in society. In this article, four novels of İhsan Oktay Anar, published between 1995-2007; Puslu Kıtalar Atlası, Kitab-ül Hiyele, Amat and Suskunlar are considered as a tool to understand men's inner world. In the article, the identity of masculinity as a building process is revealed through feminist critical discourse analysis. The fact that men hide the contradiction in their lives with the anxiety of being "men", and creating a world that is not spoken, is due to the fact that the acquired masculinity is on a slippery ground that can be lost at any time. With this concern, personal feelings can be hidden by most men, thus increasing the impact of hegemonic masculinity on identity building. Thus, the novels provide convenient sources for masculinity studies in order to shed light on the world of men. The fact that all of the main characters the author has edited in his novels have turned his texts into texts describing men's worlds.

ⁱ Bu makale yazarın 2012 yılında Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim dalında tamamladığı İhsan Oktay Anar'ın Romanlarında Erkekler ve Erkeklik İmgesi başlıklı tezinden üretilmiştir.

EXTENDED ABSTRACT

Gender, in its most general definition, is all of the gender role attitudes that are expected to develop depending on the biological gender of the individual. Gender is a phenomenon that is permanent and is always valid by reproducing. Taking into account the male and masculinity in gender studies is relatively new. Taking into account and examining the phenomenon of masculinity in gender studies has the opportunity to offer different perspectives on gender studies. It is important to understand what kind of internal and external discourses of masculinity building is created. The main purpose of this study is to perform a gender analysis through the images of men created by using the combination of literature and sociology. Novels give very important information about society and individuals. Novels emerge as an important source for observing the phenomenon of masculinity. In terms of being a world that is not spoken too much, novels can be evaluated frequently in masculinity studies. As it mentioned before, this article explores the world of men to analyze gender. For this purpose, four novels of İhsan Oktay Anar published between 1995-2007; *Puslu Kıtalar Atlası*, *Kitab-ül Hiyel*, *Amat* and *Suskunlar* have been handled as a tool to understand men's inner world. To make such a study, it is felicitous that the chosen author was İhsan Oktay Anar. The main reason for this is that the novels of the author are male novels based on male characters. Those who read the author's books find that narratives and characters are mostly limited to men and the world of men. Understanding the building of these characters provides data on how traditional patriarchal masculinity building has a place in society. In the article, the identity of masculinity as a building process is revealed through feminist critical discourse analysis. As an important social category; identity is essentially concerned with how the individual defines himself. Also, identity is constantly reproduced through social relationships. Addressing the identity issue with a social constructivist approach is meaningful in terms of revealing that identity is part of the continuous reproduction process. Understanding the nature of masculinity, which is the main subject of this article, is constantly reproduced under the influence of social processes, does not change with a non-critical gender perception attributed to gender identities, and it is very clear that the features that are thought to be the same for all are produced about social processes and become valid through power. In the author's narratives, the passion for the concept of "power" appears to a significant extent. The writer chooses men while forming his main characters, but these choices also include an irony that contradicts gender patterns. For example, *Büyük Efendi Ebrehe*, one of the main characters of *Puslu Kıtalar Atlası*, was designed as a character who has authority in the male society in which he is located and takes his place in the highest level in a hierarchical sense. However, in a similar way to other novels, *Ebrehe* is not equipped with the expected gender patterns in the name of a man, although he has a hierarchically privileged place. It is seen that concepts such as "searching" and "passion" have an important place in the novels of the author. For example, in *Kitab-ül Hiyel*, fiction is shaped around the passion for the science of *hiyel*. The search, symbolized as the secret of the circulation in the book, aims to be the foundation of the secret of the world. The desire of power arising from the ambition of money mentioned by the author in his first novel has also preserved its place in this novel and science has been used as a means of attaining power. İhsan Oktay Anar destroys all of his characters that he has shaped around the image of the "strong" male by incapacitating them through the power they are passionate at the end of the novels. Moreover, even if the men we encounter in the novels acquire a strong power position or have the features expected for power, just like in the patriarchal social structure, these positions can be destroyed within the framework of fiction. This situation is not different from today's non-fiction world. Realizing that masculinity is a social building process is useful when generating strategies to cope with this structure, which is hegemonic and remains valid through reproduction.

Giriş

Bu yazının amacı, İhsan Oktay Anar'ın romanlarındaki anlatılara dayanarak sosyolojik açıdan bir toplumsal cinsiyet analizi gerçekleştirmektir. Toplumsal cinsiyet, kişinin sahip olduğu cinsiyete bağlı olarak toplum tarafından hazırlanan ve uygulanması beklenen rol tutumlarının tümüdür. Toplum içerisinde kişinin cinsiyetine göre belli birtakım davranışları kazanması ve uygulaması beklenir. Kazanılan ve uygulanan bu davranışların tüm kadın ve erkeklerde aynı şekilde ortaya çıkması cinsiyetler adına toplumca beklenen en önemli tutumdur. Erkek ve kadının rollerinin geçmişten günümüze aynı olduğu yönündeki algının gereği olarak, erkek ve kadının beklenen rol tutumları dışında hareket etmeleri, toplumsal bir tepkiye maruz kalmaları anlamını taşıyabilir. Ancak, toplumsal cinsiyet toplum içerisinde bir kere inşa edilip, stabil hale getirilen ve sonrasında da her dönemde ona göre hareket edilen bir süreç değildir. Toplumsal cinsiyet, sürekli olan ve yeniden üretilen bir olgudur.

Toplumsal cinsiyet çalışmalarında erkeklik olgusunun hesaba katılması ve incelenmesi, cinsiyet çalışmalarına farklı perspektifler sunma imkanına sahiptir. Bu amaçla, bu çalışmada erkeklik inşasının ne tür dahili ve harici söylemlerle oluşturulduğunu anlamak önemlidir.

Erkeklik imgelerini incelemek için romanlar, erkek dünyasının anlatılmayan ve çok fazla dillendirilmeyen bir dünya olduğu düşünüldüğünde önemli kaynaklardır. Erkeklerin “erkek” olma, olabilme kaygısıyla yaşamlarındaki çelişkiyi gizlemeleri ve dillendirilmeyen bir dünya yaratmaları, kazanılan erkeklik durumunun kaybedilebilecek kaygan bir zeminde yer almasından kaynaklanmaktadır. Bu kaygıyla kişisel duygular çoğu erkek tarafından gizlenebilmektedir. İşte bu açıdan romanlar, erkeklerin dünyasının kapılarını açması bakımından erkeklik incelemelerine elverişli kaynaklar sunar.

Yazarın kitaplarını okuyanlar, anlatıların ve karakterlerin çoğunlukla erkeklerle ve erkek dünyasıyla sınırlanmış olduğunu fark ederler. Bu karakterlerin inşasını anlamak, özellikle geleneksel patriarkal erkeklik inşasının toplumda nasıl bir yerinin olduğuna dair veriler sunar. Bu makalede, yazarın kurguladığı dünyadaki erkek karakterlerin nasıl inşa edildiği eleştirel söylem analizi çerçevesinde çözümlenmiştir.

Yeniden Üretilen Erkeklik ve Feminist Eleştirel Söylem Analizi

Kimlik önemli bir sosyolojik kategori olarak temelde bireyin kendini nasıl tanımladığı ile ilgilidir. Kimlik, sosyal ilişkiler aracılığıyla sürekli yeniden üretilir. Berger ve Luckmann kimliği birey ve toplum arasındaki diyalektik ilişkinin bir ürünü olarak değerlendirir (2008, s.250). Bununla beraber, bireyin kendine yönelik bu tanımını etkileyen birçok toplumsal süreç ve etmen vardır. Sınıf, cinsiyet, etnisite gibi unsurlar kimlik inşasında özellikle fark ve benzerliğin üretilmesinde rol alan önemli unsurlar olarak karşımıza çıkar. Kimlik inşasında anlam atfedilen farklılıklar “öteki”ni yaratırken işlevsel olarak kullanılır.

Sosyal inşacılık toplumsal gerçekliğin esasında toplumda sosyal olarak inşa edildiğini ve kimlik kategorilerinin de birer sosyal inşadan ibaret olduğunu savunan yaklaşımdır (Berger ve Luckmann 2008; Burr, 1995; Weinberg 2014). Kimlik meselesini sosyal inşacı bir yaklaşımla ele almak, kimliğin sürekli yeniden üretim sürecinin bir parçası olduğunu ortaya koymak açısından anlamlıdır. Bu yazının temel konusu olan erkeklik kimliğinin toplumsal süreçlerin etkisiyle sürekli yeniden üretilen doğasını anlamak ise cinsiyet kimliklerine atfedilen, eleştirel olmayan bir toplumsal cinsiyet algısıyla birlikte değişmez ve herkes için aynı olması gerektiği düşünülen özelliklerin sosyal süreçlerle ilişkili olarak üretildiğini ve iktidar sayesinde geçerlilik kazandığını çok net bir şekilde ortaya çıkarır. Kimlik, birey ve toplum arasındaki diyalektik sürecin doğurduğu bir fenomen iken kimlik tipleri sosyal ürünlerdir (Berger ve Luckmann, 2008, s. 251).

Feminist çalışmaların gelişimi yıllar içerisinde pek çok farklı alana ilgi gösterge de bu çalışmaların öncelikli tartışma alanı toplumsal cinsiyet rolleri, beklentileri ve ataerkil sistem olmuştur (Stone, 2015, s.15-46). Eleştirel erkeklik çalışmaları ise son zamanlarda artan ilgiyle birlikte feminizm tartışmalarının görece yeni bir alanıdır. Eleştirel erkeklik çalışmaları, ataerkil yapıyı dikkate alarak inşa edilen erkekliklerin sorgulandığı önemli bir alandır. Sosyal inşacı bir yaklaşımla söylenecek olursa bir kimlik olarak erkeklik, ataerkil toplum yapısının bir ürünüdür ve erkeklikle ilişkilendirilerek beklenen rol ve tutumların yeniden üretilmesiyle ortaya çıkar.

Eleştirel erkeklik çalışmalarının değindiği önemli noktalardan birisi tek tip bir erkekliğin söz konusu olamayacağıdır. Buna göre farklı erkeklik biçimlerinden ve güç, iktidar gibi kavramların ise çoklu anlam ve pratiklerinden bahsedebiliriz (Akca ve Tönel, 2011, s. 25). Bu vurgu, romanlarda kurgulanan erkeklikleri anlamak için de önemlidir.

Connell, farklılaşma olasılığı geniş çapta olan kadınlık ve erkeklikleri betimlemek için hegemonik erkeklik kavramını kullanır. Hegemonik erkeklik kadınlarla ilgili olduğu kadar ikincil konuma itilen erkeklerle de ilgilidir. Bu kavramda bahsi geçen hegemonya toplumsal bir üstünlüğü anlatmak için kullanılır. Burada bir ötekileştirme, ikincilleştirme ve üstünlük kurma söz konusudur (1998, ss.246, 247). Kimlik inşa sürecinin en önemli unsuru olan ötekileştirme aracılığıyla ataerkil toplum değerlerine göre yaygın kabul gören bir erkeklik temsili ile karşılaşırız. Bu erkeklik temsili tek tipleştiricidir. Buna göre “Erkek dediğin güçlüdür, cesurdur, dayanıklıdır...” gibi cümlelerle kendini var eden erkeklik inşasıyla birlikte hegemonik erkeklik de sürekli yeniden üretilir.

Bu çalışma kapsamında yazarın romanlarındaki erkek karakterlerin kimlik inşaları feminist eleştirel söylem analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Söylem, gerek medyanın yazılı ve sözlü araçlarıyla, gerek bu makalenin de konusunu oluşturan edebiyat eserleriyle, filmlerle üretilir ve gündelik hayatın birçok alanını etkisi altına alır. Eleştirel söylem analizi ise söylemin iktidarla yani hâkim olanla ilişkisini açığa çıkararak, konuşma ve metinlerdeki örtük anlamı ortaya koyma çabası taşır. Foucault (2014) öznenin inşasında söylemlerin etkisinin anlaşılması gerektiğine vurgu yapar. Feminist eleştirel söylem analizi ise incelediği metin ya da görsellerdeki eşitsiz toplumsal cinsiyet rollerini ortaya koymaya çalışır. Burada sosyal inşacı yaklaşımların kimliklerin yeniden üretimine yaptığı vurgu önemlidir. (Lazar, 2005). Eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkileri bu yöntemle görünür kılmak ise bu eşitsizliklerin altını çizerek yeniden üretim sürecine bir farkındalık kazandırabilir. Foucault’dan da yardım alarak, romanlarda karşımıza çıkan hegemonik erkekliğin iktidarın bir söylemi olduğunu söylemek yanlış olmaz. Makalenin bundan sonraki kısmında yazarın ve romanların kısa bir tanıtımından sonra romanlarda inşa edilen erkekliklere, erkekler arasındaki hegemonik ilişkilere eleştirel söylem analizi yöntemi kullanılarak dikkat çekilecektir.

İhsan Oktay Anar ve Romanları

Çağdaş yazarlar arasında İhsan Oktay Anar’ın önemli bir yeri vardır. Yazarın özgünlük kazandığı en önemli nokta anlatısında, karakterlerinin inşasında tarihsel vurgulara sıklıkla yer vermesidir. Yazar romanlarında kahramanlarına bugünün penceresinden bakmakta, yeni olan anlatısını geçmişten yola çıkarak yaratmaktadır. Başka bir deyişle günümüzden geçmişe hayali bir yolculuk yaparak kahramanlarını kurgulamaktadır. Anar, yazılarının bir yolu ve yöntemi olmadığını dolayısıyla metodik olmadığını ifade etmiştir (Gümüş, 2011, s. 19). Yazar, özellikle bu yönüyle romanlarında tüm özgünlüğünü ortaya koymuş ve her eserinde de bunu koruyarak yoluna devam etmiştir. Yazarın özgünlüğünü kazandığı bir diğer nokta ise romanlarında kullandığı dilde yatar. Romanlarında Türkçeyi, Osmanlıca kelimelerle yoğurarak zenginleştirmektedir. Gündelik hayatta çok sık karşılaşılmayan kelimeler kullanmasına rağmen, yazarın romanları akıcılığından bir şey

kaybetmemekte, aksine şiirsel bir nitelik kazanmaktadır. Yazar, kullandığı bu özel dili, içinde yetiştiği çevre sayesinde kazandığını belirtmiştir.

(...) Kelimelerin anlamları yanında etkileri de olduğunu, kime “eşek” kime “merkep” denileceğini biliyorlardı. Disipline verilen öğrencisinden, hapse atılan kabadayısına kadar baskı altındaydılar ve hepsi ayaklarını yere sağlam basmak zorundaydı. Ağzlarından çıkacak bir tek söz bile onların kaderi olurdu. Bu yüzden yakın tarih dersinde kopya çekmek veya bıçak kullanmakta olduğu kadar, dilde de usta oldular. Hepsi dili “öttüren” adamlardı. Bir ölçüde onlar içinde yetiştim. Anlattığı dini hikayeler dinleyenleri ağlatınca keyiflenen babam, dayım Kocamustafapaşalı Arap İhsan’dan (İhsan Kömeç), İzmir-Basmane doğumlu eniştem Caner Savtur’dan, Huzur Santraç Kahvesi müdavimlerinden, Sivas Temeltepe Er Eğitim Tugayı Bando Takımı’nın sabık er trompetçisi, kolordu marşını üflemeyle övünen, boş arsalarda futbol oynarken âni hareketlerinden dolayı Âni lakabıyla mukallab Kurtuluş Özlü’den öğrendiğim şeyler az değildir. (Gümüş, 2011, s. 21)

Romanlarına aşına olan okuyucuların da anlayabileceği gibi, İhsan Oktay Anar’ın kendi hayatıyla ilgili anlattıkları romanlarından bir kesit, bahsettiği kişiler de roman kahramanları gibidir. Yazar, kurgusunu oluşturarak meydana getirdiği eserlerin en önemli çatısını yani dilini, içinde yetiştiği çevreden etkilenecek ustalıkla kullanmaktadır.

İhsan Oktay, sadece kullandığı dil ile değil, karakterleri ve romanlarında kurguladığı dünyayla da sıra dışı bir romancıdır. Yazar cinler, periler, padişahlar, paşalar gibi çoğu zaman masalın dünyasında karşılaşmaya alışık olduğumuz karakterleri roman dünyasına taşıyarak okurun karşısına çıkarır. Eserlerinde özellikle felsefe, müzik ve matematiğe göndermeler vardır. Aynı zamanda bir felsefe profesörü olan yazarın bu kimliğe bağlı olarak felsefeye yaptığı göndermeler doğaldır; ancak müziğe yapılan ustaca göndermeler de yazarın ilgisine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır.

Anar’ın romanlarındaki karakterler ise çoğu zaman sıra dışı yetenek ve becerilere sahip kişilerden oluşmaktadır. Yazar, edebi alandaki özgünlüğünü burada da korumaktadır. Romanlarında okurunun kendisiyle özdeşleştirmeye alıştığı iç dünyaların uzun uzun anlatımı yoktur. Okur, karakterin aslında ne düşündüğünü çoğu zaman bilmez, karakterin yapıp ettikleriyle beraber onu tanır ve onun düşünce dünyasını da kendi çabasıyla oluşturur. Dolayısıyla karakterin iç dünyasının uzun uzun anlatıldığı romanların aksine Anar’ın romanlarında, okur onu anlamak uğruna aktif bir yapıya bürünür.

Bu yazıyla birlikte Anar’ın romanlarında hayat bulan karakterlerin dünyasına girerek; yazarın tüm özgünlüğünü koruyarak yarattığı roman karakterlerinin sınıfsal yapısı, kadınlara ve birbirlerine olan davranışları ve kimlik inşaları irdelenecektir. Karakterlerin erkeklik kurguları sosyal inşacı kimlik yaklaşımından yardım alarak anlaşılmalı çalışılacaktır. Bu amaçla yazarın aşağıda ayrıntılandırılan 1995-2007 yılları arasında yayınlanan dört romanı; Puslu Kıtalar Atlası, Kitab-ül Hiyel, Amat ve Suskunlar incelenmiş ve bu romanlardaki erkeklik inşaları dikkate alınmıştır. Makalenin devamında öncelikle, romanları tanıtan kısa bir girişe sonrasında da bu romanlardaki erkeklik inşasını anlamak üzere kullanılan sosyal inşacı kimlik yaklaşıma ve bunun erkeklik kimliği ile ilişkisine yer verilecektir.

İhsan Oktay Anar’ın ilk romanı 1995 yılında yayımlanan *Puslu Kıtalar Atlası*’dır. Okuyucular, diğer romanlarda da karşılaştıkları *Uzun İhsan* karakteriyle ilk olarak *Puslu Kıtalar Atlası*’nda tanışır. Bu romanda *Uzun İhsan* bir düş görücüdür. Yaşanan olaylar onun düşlerinden damlamaktadır. Karakter, yaşanan dünya ve roman arası bir gerçekliğin içinde düşler görmektedir. Belki romanın gerçekliğinde, belki de romanın kendi düşsel ortamında yaratılan *Bünyamin* karakteri, *Uzun İhsan*’ın oğludur. Romanın ana konusu, onun yaşadığı olaylar üzerinden kurgulanmaktadır. *Bünyamin*, aslında *Puslu Kıtalar Atlası* olduğu anlaşılan *Dünya kitabını* okumakta ve dünyanın iyilik ve kötülük çerçevesinde gelişen hallerine tanıklık etmekte ve metin sıradan bir kişilik olarak resmedilen *Bünyamin*’in benlik sorunu etrafında şekillenmektedir. Roman aynı zamanda, yazarın insanlardaki para hırsını gözler önüne

sermesinin de romanıdır. *Puslu Kıtalar Atlası*, *Uzun İhsan Efendi*'nin yani kendi babasının bile düş mü yoksa gerçek mi olduğunu ayırt edemeyen *Bünyamin*'in *Dünya kitabıyla* her şeyden önce kendini keşfetme yolculuğudur. Kitaptaki felsefi temele dayanarak anlatılan *Bünyamin*'in bu kendini keşfetme serüveni aslında tüm insanların yolculuğudur.

Yazarın romanlarında “arayış”, “tutku” gibi kavramların önemli bir yer tuttuğu görülür. Mesela *Kitâb-ül Hiyel*'de kurgu, *hiyel ilmine* olan tutku etrafında şekillenir. Kitapta *devirdaimin* sırrı olarak simgeleştirilen arayış, dünyanın sırrına vakıf olma amacı taşımaktadır. Yazarın ilk romanında değindiği para hırsından doğan iktidar arzusu, bu romanında da yine yerini korumuş ve bilim iktidara ulaşmanın bir aracı olarak kullanılmıştır.

Amat romanı ise, 247 yeniçerinin bulunduğu bir kalyonun uğursuz yolculuğunun hikâyesinden oluşmaktadır. Amat'ın rotası uğursuz bir rotadır. Bu rotanın oluşturucusu aslında şeytani özelliklere sahip olan Diyavol Paşa isimli karakterdir. Diyavol Paşa'nın çoğu zaman gemide kendi dışında alınmış kararlar gibi görülen ve tüm gemiyi felakete sürükleyen kararları organize eden bir rolü vardır. Kurgulanan bu karakter bunu yaparken gemideki tüm insanları olduğu gibi ana karakterlerden birisi olan Süleyman Reis'i yani Kırbaç Süleyman'ı da yok etme amacındadır. Bu uğurda kurguda Kırbaç Süleyman'ın zaaflarından faydalanılmaktadır. Kırbaç Süleyman, içinde ölüm korkusunu şiddetle taşıyan ve aynı şiddetle ölümsüzlüğün ve özünde sonsuzluğun sırrına hâkim olmak isteyen kişidir. Sonsuzlukla şekillenen ve aslında içinde iktidar arzusundan başka bir şeye yer olmayan bu istek, Kırbaç Süleyman'ın ölümle daha çabuk karşı karşıya gelmesinde rol oynamaktadır. Üç direkli, iki güverteli bu gemi, içinde bulunan gemicilerin canlı olarak girdikleri ancak sonunda tabutları haline gelen bir mekandır. Yaşanan türlü olaylar ve günahlar çerçevesinde gelişen geminin rotası sonucunda tüm roman karakterleri ölümle karşı karşıya kalır.

Susunlar'da da benzer bir şekilde “*Hayat Nefesi*”ne kavuşabilme arzusu etrafında metin şekillenmektedir. Kurguda bahsedilen “*Hayat Nefesi*”ni dinleyen kişi aynı zamanda ölümsüz de olabilmektedir. Romanda art arda işlenen cinayetlerden bahsedilmektedir. Bu cinayetleri işleyen ve musikinin yedi üstadından biri olan *Cüce* isimli karakterin tüm çabası “*Hayat Nefesi*”ne sahip olabilmektir.

İhsan Oktay Anar'ın Romanlarındaki Erkeklik İnşaları

Puslu Kıtalar Atlası: Düş İçindeki Erkeklik

Yazarın anlatılarında “güç” kavramına olan tutku önemli oranda karşımıza çıkmaktadır. *Puslu Kıtalar Atlası* isimli roman karakterlerinden *Kubelik*'in insan vücudunu tanımak, keşfedebilmek ve bir teşrih yani anatomi atlası oluşturabilmek gibi bir amacı vardır. Bu amaçla saraydan denize atılan cesetlerin takibini yaparak, eğer şansı yaver gider de bulabilirse kadvraları inceler. Kadvrayı incelerken kemik ve kaslara verdiği isimler *Kubelik*'in güç kavramını nasıl algıladığına ve şekillendirdiğine örnek olması açısından anlamlıdır: “Kemiklere kabadayılardan, kaslara meyhanecilerin adlarını veriyor, güllamlar ve köçeklere ise damarlar ve bağdokular kalıyordu. Büyük bir vefakârlık örneği göstererek, kulağın içinde bulunduğu ve üzeniyi andıran kemiğe kendisini özgürlüğe kavuşturan Venedik balyosunun adını verdi.” (Anar, 2009a, s. 27)

Bu anlatıda, bedenin hiyerarşileştirilmesi açıkça gözlenebilir. Görüldüğü gibi kemiklere kabadayılardan isimleri, kaslara onlardan daha alt bir toplumsal konuma sahip meyhanecilerin isimleri, damar ve bağdokulara ise güllam ve köçeklerin ismini verilmektedir. Buradaki algıya göre kabadayı, en az bir kemik kadar serttir ya da sert olmalıdır; o bakımdan kemiklere kabadayılardan isimlerinin verilmesi uygun görülmüştür. Kaslara ise yine toplumsal manada, özellikle erkeklerin kullanım mekanlarının sahibi olması sebebiyle faydalı bir konumda olan meyhanecilerin isimleri verilmektedir. Damar ve bağdokular ise toplumsal algı

çerçevesinde hiyerarşi sıralamasının daha alt konumlarında yer alan gülam ve köçeklerin isimlerini almaktadır. Gülam ve köçekler aynı zamanda kadınsılığın da sembolüdür. Yazar, kurgusundaki “kadın”ı “zayıf” ya da daha alttaki erkeklerden türetmiştir. Metinde, erkeklerin sahip olabildiği hiyerarşi temelinde bir algı ve sıralama mevcuttur.

Yazarın romanlarında kullandığı mekanlar da oldukça dikkat çekicidir. Mekanlar en ince ayrıntıları barındırarak ve kurgulanan zamanın ruhu göz ardı edilmeden oluşturulmuştur. Mekanlar, anlatılar itibariyle daha çok erkek mekanları olma özelliği taşımaktadır. Bu mekanlarda kadınlara rastlamak zordur, kadınlardan ziyade anlatılarda kadınsılaştırmış erkeklerle karşılaşmak mümkündür. *Puslu Kıtalar Atlası*’nda tacirlerin, katiplerin, çelebilerin, yeniçerilerin ve ayak takımının doldurduğu meyhane tasviri ve burada hizmet eden miçolar ve *paluze tenli gülamlar* bu mekanlara ve kadınsılaştıran erkeklere örnektir. Anlatıda, hiyerarşik düzen bakımından alt grupta yer alan gülamların diğer erkekler tarafından kadınlaştırılarak tacize uğramalarına şahit oluruz.

Yazar, ana karakterlerini oluştururken erkekleri seçmektedir ancak bu seçimleri toplumsal cinsiyet kalıplarıyla çelişen bir ironi de barındırmaktadır. *Puslu Kıtalar Atlası*’nın ana karakterlerinden *Büyük Efendi Ebrehe*, içinde bulunduğu erkek toplumu içerisinde otoritesi olan ve hiyerarşik anlamda da en üst seviyede yerini alan bir karakter olarak kurgulanmıştır. Ancak diğer romanlara benzer bir şekilde *Ebrehe* de hiyerarşik anlamda ayrıcalıklı bir yere sahip olmasına rağmen bir erkek adına beklenen toplumsal cinsiyet kalıplarıyla donatılmaz. Mesela *Ebrehe*’nin romanda bahsedildiği şekliyle çenesi küçüktür, “bir kadınınkini andıran teni o kadar saydamdır ki şakaklarında, alında ve ellerinin üstünde mavi damarları görülebilir”, ayrıca *Ebrehe* köse ve ses tonu incecik ve çatlaktır. Romanda ses tonu “kadın sesiyle sübyan sesi arası bir şey” olarak tarif edilmektedir.¹

Ebrehe beklenen otoriter erkek görüntüsünden uzakta kurgulanmıştır. Bir kadınınkini andıran saydam teni, köse olması, sesinin bir kadın ve bir sübyan sesi karışımı olması, karakteri beklenen erkek tiplemesinden uzak kılar. Bunun nedeni İnci’nin de bahsettiği üzere *Ebrehe*’nin sahip olduğu gücün çirkinleştirici etkisidir. “Anar’ın romanlarında kadın veya erkek, peşine kim düşerse düşsün güç ve iktidar çirkinleştiricidir” (İnci, 2011, s. 32).

Ebrehe’nin cinsel kimliği romanın sonunda *Bünyamin* karakteri tarafından öğrenilene kadar *Ebrehe*, sahip olduğu iktidarla birlikte erkek ifadeleri çerçevesinde kurgulanmıştır. Ancak, diğer karakterlerin de hiçbir zaman bilemeyeceği bu yüzden de erkek olarak düşündükleri *Ebrehe* karakteri beklenen erkek imgesinden uzaktadır. Burada ilginç olan bütün bunlara rağmen *Ebrehe*’nin otoritesinin sarsılmaması, aksine bu özellikleriyle diğer erkekler üzerinde daha da korkutucu bir etkiye sahip olmasıdır. Bu özelliklerinin diğer erkekler üzerindeki etkisinin otoritesini artırır nitelikte olmasının nedeni, *Ebrehe*’nin toplum içerisinde sahip olduğu konumdur. Zira, hiyerarşi sıralamasında daha alt konumlarda olan bir erkek bu tip özelliklere sahip olduğu zaman kolaylıkla alay konusu haline gelmektedir.

Bu açıdan bakıldığında erkekler ve kadınlar üzerine atfedilen ve toplumsal cinsiyet algıları temelinde oluşturulan özelliklerin ne kadar değişken olduğunu rahatlıkla gözlemleyebiliriz. Bu değişkenlik Butler’ın toplumsal cinsiyetin performatif olduğuna yönelik vurgusunu akıllara getirir. Butler bireylerden beklenen toplumsal cinsiyet rollerinin, edimlerinin, bedensel hareket ve icralarının genellikle performatif olduğunu söyler (2008, s. 224). Burada dışa vurulan erkeklik kimliği aslında söylemsel yolla üretilen hegemonik erkeklikten başka bir şey değildir.

Kitab-ül Hiyel: İktidar Tutkunu Erkekler

¹ Bkz. Anar, 2009a, s. 101, 102.

Kitab-ül Hiyel romanı ise erkeklerin hayatlarında “hırs” faktörünün ne derece önemli olabileceğini gördüğümüz bir anlatıya dayanır. Romanda üç kuşak erkekliği görebiliriz. Bu erkeklerin dünyası yine bir amaç etrafında birleşmektedir. Bu amaç, hiyel ilmi karşısındaki heyecanlarıyla birlikte, hakimiyetlerini dünyaya ispatlayacak araçlar yapabilmektir. Roman, zaman olarak Osmanlı döneminde III. Selim’in hanedanlığı sırasında başlamaktadır. O dönemdeki toplumsal olaylar da, erkek karakterlerin dünyasına yansıtılmaktadır. Ele alınan metin, her şeyden önce bir roman olduğu için gerçekliği tam olarak yansıtması beklenemez elbette ama özellikle İhsan Oktay Anar’ın romanları üzerine düşünecek olursak, romanlar zaman açısından kaygan bir zeminde hareket etmektedir. Yazar romanlarda genellikle tarihin kurguya gerçekliğiyle okuyucuyu baş başa bırakmaktadır. Zamanın gerçekliğini romanında kurgulayarak harmanlar ve okura sunar.

İktidar tutkunu olmak romanda bahsi geçen üç erkeğin de temel özelliğidir. Son karakter olarak imgelenen *Üzeyir Bey*’de biraz değişik bir hal olsa da; iktidar, her üç erkeğin de hayatını derinden etkilemektedir. İktidarın önemli bileşenlerinden biri güçtür. “Örgütlü şiddet araçlarının -silahlar ve savaş tekniği bilgisi- (...) neredeyse tamamen erkeklerin elinde olması rastlantısal değildir” (Connell, 1998, s. 151). Romanın ana karakterlerinden *Yâfes Çelebi*’nin de arzusu, icat ettiği silah türü araçlarla Dünya’ya hükmedebilmektir. Karakterin bu arzusu ölümle burun buruna geldiğinde başkalaşır. İktidarın, ölümün ta kendisi olduğunu anlayan *Yâfes Çelebi* için artık değerli olan tek şey, birazdan elinden gideceğini düşündüğü hayattır.

Yâfes Çelebi’nin sonunu hazırlayan iktidar tutkusuyula icat ettiği araçlar, kölesi *Calûd* için de iktidar ve hükmetme tutkusunun ilk basamağını oluşturur.

Calûd’un fiziksel kurgusu, sahip olduğu cinsel iktidarla da birleşince erkeklik konumu açısından onu güçlü bir yere koymaktadır.

“Erkekliğin fiziksel anlamı, basit bir şey değildir. Boy, pos ve şekli, tavır ve hareket alışkanlıklarını, belirli fiziksel becerilere sahip olmayı ve belirli becerilerin eksik kalmasını, kişinin kendi beden imajını, bunun öteki insanlara sunulmuş biçimini ve bu insanların buna karşılık verme biçimlerini, kişinin bedeninin çalışma ve cinsel ilişkilerdeki işleyiş biçimini içerir. Bunların hiçbiri, hiçbir anlamda XY kromozomlarının sonucu değildir” (Connell, 1998, s. 122).

Connell’ın da bahsettiği üzere erkekliğin fiziksel anlamı basit bir şey değildir. Fiziksel anlamın belirli fiziksel becerilere ve cinsel ilişkilerdeki becerilere de referans olduğu düşünülür.

Calûd, *Yâfes Çelebi* kadar zeki değildir ancak fiziksel ve cinsel özellikleri beklenen erkeklik konumu açısından *Yâfes Çelebi*’den daha üst bir konumda kurgulanmıştır. Yazarın birçok kitabında yer alan karakterler gibi *Calûd*’un da iktidar tutkusu çok belirgindir. *Calûd*’un iktidarını kurma ve onu yayma durumu sahip olduğu güçlü cinsel kimliğiyle bağdaştırılmıştır. Karakter, erkekliğin en önemli gereklerinden birine, cinsel iktidara fazlasıyla sahip olduğunu düşünmektedir. Bu açıdan romanın bir bölümünde cinsel iktidarını iktidar tutkusuyula birleştirerek daha da güçlenmek arzusu içerisinde olan *Calûd*, bu amaçla bir erkeğin cinsel iktidarını topluma en açık şekilde kanıtlama yolu olan babalığı seçmiştir. *Calûd*’un, iktidarının bu şekilde güçlenip ölümsüz olabileceğine inanması, toplumsal tek tanrılı inançlarda beliren Tanrı algısıyla da alakalıdır. Bu inanç sisteminde Tanrı, kuşkusuz en güçlü ve en üstündür. Tanrı’nın gücünün yeryüzündeki temsilcileri olduğu düşünülen erkekler, baba olabilmeleriyle de yaratıcı olma özelliğini kazanmaktadırlar. Baba olmak bir çeşit Tanrı’ya yaklaşma olduğundan, erkeklerin babalık konumuyla tutkunu oldukları iktidar konumları da artmakta ve katlanmaktadır. Bu anlamda mutlak iktidara yaklaşabilmek ve

iktidarının bu yolla güçlenmesini sağlamak, bu denli iktidar tutkunu bir erkek olarak kurgulanan *Calûd* için elbette ki önemlidir.

Calûd'un baba olma algısı erkek evlatlara sahip olabilmekle şekillenmektedir. Amacı, erkek evlat babası olmaktır. Bu durum *Calûd* karakteri için elbette ki şaşırtıcı değildir. Yukarıda da değindiğimiz gibi baba olarak yaratıcının bir parçası haline gelmek, dünya üzerindeki temsilcisi olmak ve iktidarını katlama tutkusu bu inanişe göre ancak erkek çocuklarla gerçekleşebilir. Anlatıda, erkek iktidarının kesin kanıtı olarak ortaya çıkan babalık durumu, erkek çocukla da pekiştirilmekte, tamamlanmakta ve bahsedilen hayat kıvılcımının ebediliği gerçekleşmektedir. *Calûd*'un iktidarını tüm evrene yayma isteğinde babalık, araç olarak görülebilmektedir.

Ancak *Calûd* karakteri için iktidarının öncelikli kanıtı gerçekleşmez. Çocukları ölü doğmakta, *Calûd* bir türlü baba olamamaktadır. *Calûd*'un iktidarının temsili olan çocuklarına kavuşamaması iktidar tutkusunun daha şiddetli bir şekilde tezahür etmesine yol açmaktadır. *Calûd*, çok güvendiği cinsel iktidarının işlevsizliğini kabullenmekte zorlanmakta ve toplumda erkeğin iktidarının somut bir temsili olan çocuklara kavuşamamaktadır. Bunun sonucunda ise karakterin iktidarı sarsılmakta ve güç kaybetmektedir.

Yazarın, tüm romanlarında kurguladığı ana karakterler gibi *Calûd* da güçlü fiziksel ve cinsel özellikleri çerçevesinde oluşturulan iktidarını kaybetmeye mahkumdur. Romanın bir bölümünde *Calûd*'un iktidarını bir başka kadına, arzuladığı kadına gösterme isteği Dünya'yı ele geçirme arzusunu yok etmiş gibidir. İktidarını arzuladığı, kendisi için anlam ifade eden bir kadına gösterebilme tutkusu iktidarını her şeyden ve herkesten önce kendine ispat etmesini gerektirir. Karakter, diğer kadınların ölü bebekler dünyaya getirmesi sebebiyle sarsılan iktidarını böylece geri kazanabileceği düşüncesi içerisinde. *Esmeralda*'nın *Calûd*'u bu kadar etkilemesinin sebebi ise gizemidir. Karakter için ona ulaşabilmek anlatının başlarında belli belirsizdir.

Anlatıda, *Calûd*'un *Esmeralda*'nın kızıl yakutunu düşünmesi, kadının vajinasına yapılan bir vurgudur. Burada "kızıl" terimi bakireliği çağrıştırmaktadır. Karakter için her anlamda tüm gizemini koruyan bu kadının bakire olarak hayal edilmesi önemlidir. Bunun iki nedeni olabilir: Birincisi bakireliğin erotik özelliği, bir diğeri ise erkeğin cinsel arzular eşliğinde düşündüğü bir kadını başka türlü hayal edememesi ve bunun tersini ise kabul etmek istememesidir.

Bakirelerden çoğu zaman "el değmemiş" olarak söz edildiğini düşündüğümüzde, bekâreti neyin seksî yaptığını anlamaya biraz daha yaklaşıyoruz. Bakireler hakkında seksî olan şey, gerçek anlamda bilinmez olmalarıdır. (...) Bir bakire, kişinin cinsellik ve bekâret fantezilerini üzerine yansıtabileceği boş bir ekrandır. (Blank, 2008, s. 288-289)

Anlatıda *Esmeralda* İstanbul'a gelmekte ve *Calûd* ona ulaşabilmektedir. Belli bir ücret karşılığında gerçekleşecek buluşmaları için karakterin cinsel iktidarına güvenmediği aslında daha da doğrusu bu iktidarıyla yetinmediği görülmektedir:

Kalbi şehvetten attığı halde, gücünü israf etmemek için karlılarıyla ve aşiftelerle yatmayı kesti. Altınlarından iki kese alıp bir sarrafta Franka çevirdi ve parayı Portekizliye ödedi. Son gün, Mısır Çarşısı'nı dolaşıp gergedan boynuzu, zührevi macunlar, uykudaki çocukları taştan kuleler haline getirecek tiryaklar aradı ve o meşum ilacı gördü. Satıcı yeminler ederek, kapkara cam bir şişedeki ilacın ejderha menisi olduğunu ve sadece iki damlasını içen bir ihtiyarın apışarasında taşıdığı ölü serçesinin ansızın kanatlanıp kartal kesileceğini, derin ve karanlık uçurumlara dalıp sivri pençelerini kınalı keklıklere kolayca geçirebileceğini anlatıyordu. Bu sözleri dinleyen *Calûd*, hayatını alt üst edecek bir şey yaptı: Tam on altın saydığı bu ejderha menisini bir dikişte içip bitirdi. Çünkü *Esmeralda*'yla birlikte olmasına sekiz saatten az bir zaman kalmıştı. (...) Elini pantolon cebine sokup, ejderha menisinin etkisiyle taş kesilen maslahatını yokladı. Her şey yolundaydı ama ikinci bir zekeri olmaması, onda hâlâ bir eksiklik duygusu yaratıyordu. İki başlı yılan fikri de işte o anda aklına geldi. Kızıl ve kara yakutların ışıladığı iki mağarayı aynı anda koruyan ikiz yılanlar zihnini usul usul kemirmeye başladığında Parodi

Tiyatrosu'nun kapısından girdi ve kalabalığın arasına karışıp salondaki yerini buldu. Paşanın tam on sıra arkasındaydı. Oyun başlayıp Esmeralda sahneye çıktığında, yılanının ağzından o şehvet yağı çoktan sızmaya başlamıştı. Fakat o, bütün gece bağırtıp inleteceği kadını düşünürken, az sonra çıkacak bir aksilikle hayatının altüst olacağını farkında bile değildi. (Anar, 2009b, s. 102-103)

Calûd karakterinin iktidar tutkusu yukarıdaki alıntıda da görüldüğü gibi dilin erilleşmesiyle birlikte oldukça yükseltilmiştir. Kendisi gibi, kendisine bağlı başka erkler yaratma arzusunun boşa çıkmasından sonra *Calûd*, iktidarını *Esmeralda* üzerinden kanıtlama peşindedir. Sembolik bir şekilde ifade edilen bu hırs, *ölü şerçenin şahlanıp canlanmasıyla kartal kesilerek, kınalı keklilere sivri ve güçlü pençelerini geçirmesiyle* ifade edilmektedir. Bu betimlemede erkeğin kadına karşı antagonist duygular beslediği görülebilir. Erkek, içinde beslediği ve doğuştan getirdiğine inandığı fethetme duygusunu cinsellik aracılığıyla ilk önce kadın üzerinde gerçekleştirir.

Romanda büyük bir erotizmle anlatılan *Calûd*'un bu tutkusu *Esmeralda*'nın tiyatrodan çıkan bir aksilik yüzünden bayılmasıyla ertelenmiştir. Ancak, aslında *Esmeralda* için değil de, ona kanıtlayacağı iktidar tutkusuyula yanıp tutuşan *Calûd*'u, kadının bayılmasından da öte bir felaket beklemektedir. Karakter yüksek dozda aldığı ilaç yüzünden erkeklik organını kaybetmektedir. Daha önce de bahsedildiği üzere tıpkı diğer roman karakterleri gibi *Calûd* da sonsuz iktidar sahipliğine erişememiş, elinde bulundurduğu iktidarı da bu uğurda kaybetmiştir.

Calûd'un iktidar tutkusu ve doyumsuzluğu, bütün arzularını yüklediği erkeklik organını kaybetmesinin temel nedenidir. Bu ayrıcalıklı konumunu ve üstünlüğünü kaybetmesi diğer erkekler tarafından alay konusu haline gelmesini elbette ki geciktirmemiştir. *Calûd* kaybettiği erkeklik organının yerine kemerine *otuzsekizlik bir Horzenhayger* sıkıştırılmıştır. *Calûd*'un kaybettiği erkeklik organının yerine bir silah taşınması anlamlıdır. Metinde, erkeğin zaten kırılmalı olan erkeklik halini ancak bu şekilde koruyabildiğine şahit oluruz.

Yazar anlatılarında tek tanrılı dinlere ve ayetlere de yer vermektedir. *Kitab-ül Hiyel*'de diğer romanlarında olduğu gibi tek tanrılı dinlerden ayetlere yer verilmiştir. Kitabın başında Kuran'dan ve İncil'den ayetler verilmiş olması bunu desteklemektedir. Hatta iki ayetin de (Kuran ve İncil ayetleri) kitapta anlatılanlara referans olacak şekilde seçilmiş olması daha bir ilgi çekicidir.

“And olsun ki biz, Davud’a katımızda bir imtiyaz verdik, ‘Ey dağlar! Onunla birlikte tesbih edin’ dedik. Kuşlara da bunu buyurduk. Ona demiri yumuşak kıldık” (Kur’an, xxxiv, 10).

“Ve Saul kendi esvabını Davud’a giydirdi ve başına tunç başlık koydu ve ona zırh giydirdi. Ve Davud esvabı üzerine kılıç kuşandı ve yürümeye çalıştı, çünkü alışmamıştı. Ve Davud Saul’a dedi: Bunlarla yürüyemem; çünkü alışmadım. Ve Davud onları üzerinden çıkardı.” I.Samuel, 37-39 (Anar, 2009b, s. 8).

Kuran'daki ayette "...kuşlara da bunu buyurduk", "...demiri Davud'a yumuşak kıldık" ibaresi ile kitaptaki *Davud* karakterinin demiri hamur gibi yoğurup yumuşak şeyler yapması bu ilişkiyi kuvvetlendiriyor. İncil'de geçen kısmında ise *Davud*'un kılıç kuşandığını ancak buna alışamayıp üzerinden çıkardığını anlatıyor. Kitaptaki *Davud* karakterinin de silah vb. şeylerden uzak durması bu bağlamda dikkat çekici gözüküyor.

Bununla birlikte Kuran'da ve Tevrat'ta geçtiği üzere Hz. Davut, zalim komutan *Calûd*'u savaş meydanında sapanla attığı taş ile alınının ortasından vurarak öldürmektedir. Kitapta da yine *Davud* karakterinin, *Calûd*'u "iktidar taşı" ile alınının ortasından vurarak öldürmesinden yola çıkarak bir analogi kurulabilir.

Romanda, *Calûd*'un yanına aldığı *Üzeyir* karakteriyle de yine din temelli bir söylem kurulmaktadır. Burada, *Üzeyir* Peygamber'e göndermede bulunduğu düşünülür. Zira, *Üzeyir* Peygamber'in kabilesi, söylediklerine itibar etmeyince yaratıcı tarafından Tevrat zihninden silinerek, kitap halindeki Tevrat da ortadan kayboluyor. Bu duruma çok üzülen

Üzeyir Peygamber için Allah zihnine yeniden Tevrat'ı hatırlatıyor. Romandaki *Üzeyir* karakterinin hiyel ilmine dair ne var ne yoksa hepsini unutması ve sonra bunları kendiliğinden bir kitaba yazması ve sonrasında da olayları hatırlaması bu noktada Üzeyir Peygamber'e gönderme yapıldığı izlenimini uyandırmaktadır. Görüldüğü gibi romanda dini motifler oldukça sağlam işlenmiştir. Romanda, iyiyle kötünün birbiri ile olan mücadelesi, insan zihnindeki açlık (iktidar olma, her şeye hükmetme ve elde etme isteği) hissini sınırının olmadığını gözler önüne sermektedir.

Karakterlerden *Calûd* ve *Yâfes Çelebi* anlatılırken, bu karakterlerin iktidar tutkusu sebebiyle yoldan çıktıkları görülmektedir. Diğer karakterler ise Kuran'da geçen Davut-Üzeyir kurgusundan hareket ettikleri için "kadın" olgusundan uzakta olup, ondan öte "ben" olgusunu evcilleştirme, nefis dediğimiz şeyi muhafaza ederek, ideal insan hatta ve hatta "insan olma" düzlemine erişme derdinde olan karakterler olarak şekillenmektedir.

Amat: Ölümlü Erkeklik

Yazarın 2005'te yayımlanan *Amat* romanında da roman örgüsünün büyük bir kısmı Osmanlı zamanında, denizde seyir halinde olan *Amat* isimli bir gemide yaşananlar etrafında şekillenir. Metin, ana karakterin arayışının etrafında şekillenmektedir. Karakter, bilgiyi istemektedir, bu bilgiyle temel arayışı olan ölümsüzlüğe ulaşmak ana amacıdır. Roman, uzun bir yer ve zaman betimlemesinden sonra karakterlerden *Deli Marangoz*'un *Ohannes* isimli tellak tarafından nasıl yıkandığının anlatılmasıyla devam eder. *Ohannes* bir gayrimüslimdir. Bahsi geçen *Ohannes*'in hamamda çingiraklı peştamal giymesi erkekler arasındaki sınıf farklarının somut bir tezahürüdür: "Sen Piyer Kilisesi'nin sabık zangocu, Peygamber Efendimizin ümmetinden olmadığından, hamamda bir gayrimüslimin bulunduğu dikkat çekilmesi için, fermân gereği beline en küçük hareketiyle bile çın çın çınlayan çingiraklı bir peştamal dolamıştı." (Anar, 2009c, s. 15).

Osmanlı toplumunda bu tip sınıfsal ayrımlar mevcuttur ve roman kurgusu için bu normaldir. Gayrimüslimlere yönelik uygulamalarda İslam hukuk sisteminin esasları etkili olmuştur. Bu esaslar zaman içerisinde netleşmiş ve istikrarlı bir statüye kavuşmuştur. Pratikte de "gayrimüslimlere ilişkin esaslar İslam dininin tebliğine başlanılmasından bir müddet sonra yavaş yavaş şekillenmeye başlamıştır" (Kenanoğlu, 2004, s. 4). Kenanoğlu'nun çalışmasında ilerleyen kısımlarda toplum içerisindeki bu ayrımın şer'î değil örfî nitelikte olduğundan bahsedilmektedir. Buna göre bizim için önemli olan bu sınıfsal ayrımların erkek dünyasında nereye işaret ettiği. Temel gösterge erkeklerin kendi sınıfları içerisinde etkin olabildikleridir. Burada bir iç içelik söz konusudur. Toplum içerisinde insanlar, öncelikle toplumsal cinsiyet algıları çerçevesinde kadın ve erkek diye ayrılmakta, sonrasında kadınlar ve erkekler kendi hemcinsleri içerisinde sınıfsal ayrılığa tabi tutulmaktadır. Bu durum günümüz toplumunda da bundan çok farklı değildir; ancak o zamanki toplum yapısını düşündüğümüzde bu durum somut göstergelerle daha da açık şekillerde tezahür edebilmektedir. Toplum içerisinde özellikle giyim kuşam etrafında şekillenen bu tezahürlerin temel amacı kişilerin toplum içerisindeki yerinin belirlenmesidir. Tıpkı kadın ve erkeklerin kendi toplumsal cinsiyetlerince belirlenmiş farklı kıyafetler giymesi gibi romanda anlatılan toplum zamanında da sınıfsal konumlar bu şekilde belirlenmektedir. *Ergun*'un ifadesiyle 'roman geçtiği zaman itibariyle ataerki toplumların ve sömürgeci imparatorlukların en güçlü olduğu dönemlerden biridir' (2009, s. 180). Bu açıdan bakıldığında erkek olması sebebiyle ayrıcalıklı bir konum elde eden roman karakteri bu konumunu, gayrimüslim olması sebebiyle tam anlamıyla koruyamamaktadır.

Rekabet, çoğu erkeğin ilişkilerindeki temel nokta olabilmektedir. Toplum hayatında güçlü olmak ve zor kazandığı erkekliğini güçlülere karşı koruyabilmek bir rekabet çerçevesinde gerçekleşir. Erkek, toplum içerisindeki ayrıcalıklı konumunu kaybetmemek

uğruna bazen kadınlarla ancak çoğunlukla kendi hemcinsleriyle bir rekabet ilişkisi yürütmektedir. *Amat* romanındaki karakterlerden *Süleyman* ve *Ali Reis*'in ilişkisini belirleyen temel etken de rekabet eksenidir. *Ali Reis*, ilişkilerinin en başından itibaren *Süleyman Reis*'in tehlikeli konumunun farkındadır ve karakter, roman boyunca buna göre kurgulanmaktadır. Bu ilişkiye nefret kavramı daha en başında sokulmaktadır. Bu anlamda erkeklerin savaşçı kimliğiyle bağdaştırılacak olan nefret, bu rekabet ortamında galip gelebilmek için en gerekli duygu şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Bu iki erkeğin rekabet hali roman boyunca sıkça karşılaşılan durumlardandır. Ancak bu ilişkideki galipler sürekli değişmektedir. Bu açıdan bakıldığında da, sürekli devingen bir anlatı halinde seyreden romanda bir sabitlik bulabilmek mümkün görünmemektedir. Erkekler en temel ihtiyacı olan güç ve iktidar zaman zaman verilmekte ve sonra beklenmedik bir şekilde bu sahiplikleri ellerinden alınmaktadır. Kurgulanan *Süleyman Reis* ve *Ali Reis* karakterleri güç simgesi olarak farklı şeylere sahiptir. *Süleyman Reis*, denizcilik adına biriktirdiği bilgilerle söz sahibi olabileceğine inanırken, *Ali Reis* din konusunda kendine göre bilgedir.

Romanda bahsi geçen geminin yola çıkması da sorunlu bir şekilde gerçekleşir. Güçlü bir ataerki simgesi olan yeniçerilerin yola çıkmadan önce gülbank çekmek ve cenk duası okumak gibi birtakım kuralları ve ritüelleri vardır. Ancak bu kurallar yerine getirilmeden yolculuk başlamakta ve bu açıdan da gemide bir memnuniyetsizlik oluşmaktadır. Erkeklikle ritüel arasındaki güçlü bağlılık burada da ortaya çıkmaktadır. Toplum hayatı içerisinde erkekliğin katlanarak kanıtlandığı bir merasimler silsilesi vardır. Erkek çocuğunun sünnet olması, sonrasında ilk cinsel ilişkiyle erkekliğini kanıtlaması, askere gitmesi gibi erkekliği katlayarak kanıtlayan birçok kutlama merasimi vardır. Bütün bunlar erkekliğin ritüelle ne kadar sıkı bağlarının olduğunu bize göstermektedir. Gemideki yeniçeriler için de, yola çıkmadan önce gülbank çekmek ve cenk duası okumak bu merasimlere karşılık gelir. Yolculuğa çıkmadan önce bunların yapılmaması gelecek uğursuzluğun dışında “eksik” erkeklik ritüeli olması bakımından da huzursuzluk yaratmaktadır.

Bilindiği gibi ataerkilliğin ana eksenini kadını kontrol etme, bununla beraber namus kavramını koruma ve herhangi bir şekilde “kirlenme”sine engel olma çerçevesinde oluşmaktadır. Erkek, toplumda bir tür namus bekçiliği görevine soyunmakta ve bunu da ancak ve ancak kadın üzerindeki erkini kullanarak, onu kontrol ederek gerçekleştirebilmektedir. *Amat*'ta da namus kavramı ataerkillik etrafında şekillenmektedir: “Kıç taraftaki o devasa fener, yani geminin namusu, onuru demek olan fanus dışında güvertedeki diğer fenerlerin hepsi dümencinin ileriye görebilmesi için söndürüldü.” (Anar, 2009c, s. 39-40).

Geminin içindekilerin hepsinin erkek olması sebebiyle yine bir ataerki amacı olarak karşımıza çıkan namusu koruma görevi gerçekleştirilmektedir. Gemi bu sebeple kadın olarak değerlendirilebilir. Gemi, içindeki erkekler tarafından namusu korunan bir kadın şeklinde imgenlenmektedir. Gemicilerin dünyasında geminin kıç tarafında yer alan o devasa fenerin simgesel bir yönü bulunmaktadır.

Erkeklerin her fırsatta kadınlara tehdidiyle baş etmek zorunda kaldıkları bu tedirgin mekânda, geminin namusunun kıç tarafında konumlanması bastırılan homoerotik duyguların dışavurumu olarak da değerlendirilebilir. Erkek dünyası bakımından böyle değerlendirilen geminin namusunun kıç tarafında konumlanması beklenen erkeklik kalıpları çerçevesinde bir başka alana işaret eder. Geminin kadın olarak düşünülmesi bakımından bir namus çerçevesinde betimlenmesi manidardır. Ataerki toplum yapısında kadının namusunu (bekaretini) korumakla yükümlü olan erkek, gemide ise geminin namusunu korumakla yükümlüdür. (Ergun, 2009, s. 252).

Romanda kurgulanan erkeklerin başına gelen tüm felaketler bir anlamda denizden ve gemiden, temelde de gemiyle çıkılan o yolculuktan kaynaklanır. Namusun *tehlikeli* bir

simgesi olan kadın, erkek tarafından kontrol edilmektedir. Kurgulanan namusun yine kurgulanan çerçeveye ters gelecek bir şekilde kirlenmesi, erkek açısından felaketle eş değerdir. Metinde de erkeklerin başına gelen tüm felaketler aslında kadın olan gemi vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Romanın ilerleyen kısımlarında erkek karakterlerin geminin namusunu koruyamadığı ortaya çıkmıştır. Güçlü bir ataerki simgesi olan namus kavramı ve bu simge etrafında şekillenen erkek olma/olabilme durumu, anlatının bu bölümünde geçersiz hale gelmiştir:

Rıza Baba brandasından doğrularak, “Fener geminin namusudur,” dedi. “Gemiler dışıdır. Namuslu bir geminin feneri ne olursa olsun gece boyunca yanar. Hatta değil üç, beş kalyon takip etse bile yanar. Fener yanmadığı için Malta şövalyelerinin kalyonları bizi karanlıkta kaybettiler. Ah keşke bulsalar da namuslu birer denizci olarak ölseydik. Artık o feneri ha yakmışız ha yakmamışız fark etmez! (Anar, 2009c, s. 161).

Özünde kadın olan gemi, kış tarafındaki ışığın bir erkek tarafından yakılmamasıyla namusunu kaybetmiş ve erkek diliyle namussuz kadın olarak nitelendirilen “kötü kadın” durumuna düşmüştür. Burada ataerkillikle beraber şekillenen namus kavramının kayganlığı da ortaya çıkmıştır. Ataerki dizge çerçevesinde üretilen bu kavram, yine bu dizge çerçevesinde yok edilmektedir.

Amat’ın anlatısı, gemideki erk savaşı etrafında şekillenmektedir. Buna göre *Diyavol Paşa*’dan sonra erk hiyerarşisinin ikinci basamağında yer almak, gemideki her erkeğin hayali dahilindedir. Ancak bu ayrıcalığı kazanabilecek erkekler ancak *Ali Reis* ve *Süleyman Reis*’tir. Bu ikili arasındaki ilişkide rekabet ana eksenidir. Anlatıda *Süleyman Reis*’in erk sahibi konumuna yükselmesi *Ali Reis*’i isyana sevk etmiştir. *Ali Reis*’in isyanı, şeytanın Adem’in yaratılışından sonra Allah’a isyan etmesine benzemektedir. Şeytan da aynı haset duygularıyla isyan etmiş ve Adem’in kendisinden farklı bir konuma yerleştirilmesini hazmedememiştir. Burada *Süleyman Reis* Ademleştirilmiştir.

Romandaki erk konumlarının kaygan bir zemini vardır. Buna göre reis olarak saygı gören *Ali Reis*’in, artık herhangi bir erk sahipliğinden söz etmek mümkün görünmemektedir. Bu sahiplik, bir anda daha güçlü bir erk sahibi tarafından yerle bir edilmiştir. Romanın ilerleyen bölümlerinde okuyucu *Süleyman Reis*’in de elinde bulundurduğu erkini nasıl kaybettiğine şahit olmaktadır:

Gemi hekimi İbrahim Bey, ‘sinir buhranı geçirdiği’ için kamaradan çıkması yasaklanan Kırbaç Süleyman’ı *Diyavol Paşa* Hazretlerinden aldığı emir gereği muayene ediyordu. Mürettebat böyle bir hastalığı hiç de hoş karşılamazdı. Onlara göre en ‘erdemli’ illet ‘kurşun ya da kılıncı yarası’, en rezili ise sinir zayıflığıydı. Süleyman’ın yüzü öfkeden kıpkırmızı kesilmişti. (Anar, 2009c, s. 173). Süleyman kış güvertede görününce, mürettebatın acıma ve alay dolu bakışlarını üzerinde hissetti. Hayatlarını ölmek ve öldürmek üzerine kuran bu adamlar, bir sinir zaafını asla affetmezlerdi. (Anar, 2009c, s. 186)

Burada *Süleyman Reis* kadınsılaştırılarak erk sahipliği elinden alınmıştır. Ataerki algı çerçevesinde genelde kadınlara atfedilen sinir zayıflığının neden olduğu buhran hali, söz konusu *Süleyman Reis* olduğunda gemideki erkekler tarafından hoş karşılanmamaktadır. Kimi zaman *Diyavol Paşa* dışındaki bütün gemi erkekleri üzerinde söz sahibi olan *Süleyman Reis*’in de gücü yok edilmiş, kadınsılaştırılarak elinden alınmıştır.

Erkek olarak varlık bulan *Süleyman Reis* karakteri, yaşamını yitirme korkusuyla baş edememekte ve anlatı boyunca ölümsüzlük iksirini aramaktadır. Dünya üzerinde erkekliğin kendisine tanıdığı hakimiyeti ölüm karşısında kaybetmek bu karaktere ağır gelmektedir. Bu duygu iki duruma işaret eder: Birincisi karakter erkeklik çerçevesinde kazandığı hakimiyeti kaybetmek istememekte bunu kendisine yedirememektedir, ikincisi ise erkeklik özellikleri baskın olarak betimlenen bu karakter aynı zamanda erkeklikle bağdaşmayan bir duyguyla yani korkuyla ölümü karşılamaktadır.

Süleyman Reis ölümsüzlük bilgisini edinebilmek adına *Diyavol Paşa*'nın kamarasındaki yasakla yüzleşmek zorundadır:

Mademki ölümün ve ölümsüzlüğün bilgisine erişmek istiyorsun, kamarama istediğin zaman girebilir, arzu ettiğin her kitabı okuyabilirsin. Ama şu kitap hariç!" (...)“Her ne olursa olsun, yerle gök bir araya gelse bile, zinhâr bu kitaba dokunmayasın! Diğer kitapları istediğin gibi aç, karıştır, oku. Ama yerle gök bir araya gelse dâhi bu kitaba katiyen dokunma! Sakın! (Anar, 2009c, s. 94).

Yukarıda bahsedildiği gibi *Ali Reis*'in isyanı karşısında Ademleştirilen *Süleyman Reis*, burada da Adem'in yasak elma karşısında düştüğü durumla karşı karşıya kalmaktadır. Yaygın söyleme göre şeytanın aklını çeldiği Havva'nın Adem'i kandırmasıyla cennetin yasak ağacından elma yiyen Adem'le, *Diyavol Paşa*'nın söylediği kitaba dokunmaması gereken *Süleyman Reis* aynı konumdadır. Ancak Adem'den farklı olarak *Süleyman Reis* aklını çelen Havva faktörüne sahip değildir. *Süleyman Reis*, ölümsüzlük bilgisine ulaşma arzusu ve bu bilginin merakıyla yasağa yönelmektedir. *Agamben*'in de bahsettiği üzere, “yasaklama bir ilişki biçimidir” (2001, s. 44). Yasak bir tabudur ve bu tabuyu ihlal etmenin sonucunda gelecek olan tehlike ve cezalar bulaşıcıdır. *Süleyman Reis* için de önüne konulan yasak, ölümsüzlüğe ulaşabilme ihtimali taşıması açısından kendi içinde bir isyan içeriği taşır. Tıpkı Adem'in yasağı delmesinin sonucunda lanetlenen insanlık gibi *Süleyman Reis*'in de isyanı sonucu yasağı delmesi, *Amat*'ın lanetlenmesine yol açmakta ve bu çerçevede de *Süleyman Reis* de dahil tüm insanlar bu uğursuzluğa mahkûm olmakta ve tamamen yok olmaktadır.

Anlatılarda tamamıyla erkek mekânı olarak kurgulanan meyhanelerde kadına rastlamak güçtür. *Amat* romanında kurgulanan meyhanede kızıl dudaklı, zülüfleri göğsüne kadar inen afet gibi bir delikanlı köçeklik yapmaktadır². Aslında, köçeği betimleyen ifadeler, toplumsal cinsiyet konumlanışında o kadar kadınlara aittir ki, yazarın köçeğin bir “delikanlı” olduğunu belirtmesi farz olmuştur. Osmanlı toplumunda gerek sarayda gerekse bu tip mekanlarda, delikanlı köçeklerle karşılaşmak mümkündür. Bu ilişkiler yine erkek mekanlarında erkekleri eğlendirmek adına gerçekleşmektedir. Köçeğin kendisi de bir erkek olan bu eğlence şeklinde temel amaç, daha üst sınıfta konumlanan erkeklerin eğlenmesidir.

Yazarın anlatılarında betimlenen meyhane ve sokakların dışında *Amat* romanında geçen iç mekân tasviri de dikkat çekicidir. Ana karakterlerden *Süleyman Reis*'in kaptanla görüşmek üzere girdiği, kaptana ait olan kamaranın betimlenmesinde mekânın erkeğe ait olduğunu belirten göstergeler vardır. Oda, her şeyden önce ıvır zıvırla doludur ve içeride sabit olan hiçbir şey yok gibidir. Bunun dışında odanın dağınıklığı ve bulunan silahlar erkek mekânı olduğuna dair göstergeler olarak karşımıza çıkar. Ancak erkek mekânı olarak nitelendirdiğimiz bu odada kadına ait sayabileceğimiz göstergeler de mevcuttur. Başlangıçta erkek dizgesi olarak tanımlanan oda, kadına ait simgelerin girmesiyle bir anda sarsılmıştır. Toplum hayatında erkek mekanlarına dalan kadın ya da kadına ait göstergeler de aynı yıkıma yol açabilmektedir. Ataerkilliğin tüm kabuğuyla kaplanan bu mekanlar, kadın ve kadınla ilgili her şey tarafından bir anda kırılabilir.

Tıpkı Puslu Kıtalar Atlası'nda olduğu gibi *Amat* isimli romanın anlatısında da hiyerarşik bakımdan üst konumda kurgulanan erkeğin erkekliği bu kalıplarca sorgulanabilmektedir. Metnin ana karakterlerinden *Diyavol Paşa* da otoritesinden beklenen aksine kısık bir ses tonuna sahiptir. *Diyavol Paşa* aynı zamanda köse ve seyrek bıyıklı olması itibarıyla beklenen güçlü erkek görünümünden uzaktır. Ancak bu karakterin erk sahibi olması diğer karakterler tarafından erkekliğinin sorgulanmamasına yol açmaktadır. Bir erk etrafında şekillenen, “beklenen erkek olma” özellikleri, eksik kalsa ve tamamlanmasa bile sahip olunan güç bunu kapatmakta ve görünmez kılabilir.

² Bkz. Anar, 2009d, s. 17

Suskunlar

Yazarın beşinci romanı 2007 yılında yayımlanan *Suskunlar*'dır. *Suskunlar*, hakikate ulaşmanın yolunu bu kez de musiki de arayan insanların hikayesinden oluşmaktadır. *Suskunlar* yazarın musiki konusundaki yetkinliğini sunduğu güçlü kurgusuyla karşımıza çıkmaktadır. Bu romanda da anlatıda düş ile gerçeklik arasında bir karmaşa yaratılmakta ve metin bu anlamda gizemini korumaktadır. Bu anlatıda da niceliksel olarak hayli fazla erkek karakterle karşılaşırız. Bu anlatıda erkeklerin yanı sıra belki de ilk kez metne gömülmemiş bir kadın karakterle *Nevâ* karakteriyle karşılaşırız.

Suskunlar romanında da yazarın diğer romanlarında özellikle *Kitab-ül Hiyel*'de olduğu gibi din temeline dayanan vurgular vardır. Din, yaşanan toplum tipinde en çok saygı duyulan alana işaret etmektedir. Romanın başında bir din alimi olduğu düşündürülen *Hacı İskender*'e duyulan saygı da din çerçevesinde sunulmaktadır:

Hacı İskender yahut Pereveli İskender Efendi, nasıl söylemeli, hem cüce denilecek kadar kısa boyluydu. Ayrıca, ölü birer ahtapotu andıran elleri tâ dizlerine kadar sarkardı. Çok kısa boylu olduğu için, bazı haddini bilmez gafiller ondan bahsederlerken “Cüce Efendi” gibi çirkin bir tâbir kullanır, diğer bazı densizler de bu efendinin boyunun yedi karış olduğunu söylerlerdi. Ama iddiaları galiba gerçektir. Doğrusunu söylemek gerekirse, abartıldığı kadar değil ama, Hacı İskender'in boyu yedi karıştan az buçuk fazla gibiydi. Fakat dizlerine kadar inen kolları bir pehlivanınki kadar uzundu. Hele, tekrar etmek gerekirse, çok uzun parmaklarından dolayı örümceğe benzeyen, kocaman elleri vardı. Evet! Hacı İskender Efendi'nin ölü ahtapot misâli koskoca elleri altı parmaklıydı. Sağ elinin işaret parmağına geçirilmiş görünen demir kılıfı, herhâlde ona ya bir hekim ya da bir büyücü tavsiye etmişti. Ancak mahalle sâkinleri onun bu kusurunu bir uğursuzluk belirtisi olarak görmekten ziyâde, Allah vergisi bir meziyetin nişânı olarak yorumladılar. Çünkü Allah'ın her işinde olduğu gibi, bunda da bir hayır olsa gerekti. Besbelli ki, cüceliğinde de ders, ibret alınacak esrârengiz bir husus olmalıydı. Öyleyse, sırf bu özellikleri nedeniyle onu Yeni Saray'da, Padişah Efendimiz'i eğlendiren cücelere benzetmek insâfsızlık olurdu. Çünkü Hacı İskender asık suratlı, vakûr, gözlerinde imân ışıklarının oynadığı bir din âlimiydi. (Anar, 2009d, s. 47).

Kurgulanan *Hacı İskender* karakteri yine yazarın diğer anlatılarında karşılaştığımız gibi ataerkil sistemin fiziksel anlamda kurguladığı “erkek” tipine benzememektedir. Aksine *Hacı İskender* bu anlamda bir üstünlükten çok eksiklikleri olan bir erkektir. Bu açıdan bakıldığında beklenen erkek tipini taşıyaması nedeniyle *Hacı İskender*'in diğer erkekler tarafından alay konusu olabilmesi bu toplum tipi için çok olağandır ancak söz konusu *Hacı İskender* olunca durum böyle cereyan etmemektedir. Evet, *Hacı İskender* beklenen fiziksel özelliklerden uzaktır ancak bunu din alimi olmasıyla kapatmaktadır. Fiziksel görünüş gibi beklenen ataerkil gerekliliğin yerini, din alimi olmak gibi bir diğeri almaktadır. Böylelikle, Tanrı'nın simgesel olarak dünyadaki varlığını sürdürdüğüne inanan erkek, her şeyden önce bu inanış temelinde *Hacı İskender*'e saygı duymaktadır.

Suskunlar'da aşk ve kadın temalı bir konu işlenmiş ve romanın sonu da bu temayla şekillenerek bitmiştir. *Nevâ*, bahsedilen aşk duygusunun ana karakteridir çünkü hem *Cüce Efendi* (*Hacı İskender*) hem de *Davut Nevâ*'ya aşiktir. Ancak fiziksel özelliklerinden dolayı hiçbir zaman *Nevâ*'yla olamayacağını bilen *Cüce* bu aşk duygusunun yerini ölümsüzlükle kaplamak zorunda kalmıştır. Yazarın diğer romanlarında olduğu gibi güç ve iktidar tutkusu bu kitapta da belirgindir. Bu tutku *Cüce Efendi* etrafında şekillendirilmiştir. *Cüce* karakteri de yazarın kurguladığı tüm diğer ana karakterlerle benzer olarak mutlak bir iktidarın peşindedir. Bu mutlak iktidarın yolu da tıpkı *Amat*'taki *Süleyman Reis*'in arzuladığı gibi ölümsüz olmaktan geçmektedir.

Sonuç

İhsan Oktay Anar, “güçlü” erkek imgesi etrafında şekillendirdiği tüm karakterlerini, romanların sonunda tutkunu oldukları iktidar vasıtasıyla acizleştirerek yok etmektedir. Ayrıca romanlarda karşımıza çıkan erkekler, tıpkı ataerkil toplum yapısında olduğu gibi güçlü bir

iktidar konumu elde etseler ya da iktidar için beklenen özelliklere sahip olsalar bile, bu konumları kurgu çerçevesinde bir anda yerle bir olabilmektedir.

Romanlarda karşımıza çıkan erkek karakterlerinin en önemli özelliklerinden bir diğeri de kadınlarla kurdukları temasın bir şiddet çerçevesinde gelişmesidir. Bu ilişki, *Amat* romanında *Süleyman Reis*'in karısının ölümü esnasında acı çekmesini engellemek amacıyla onu vurması şeklinde karşımıza çıkarırken, *Kitab-ül Hiyel*'de de cinsellik çerçevesinde gelişen kadın erkek ilişkisi yine bir tahakkümü içermektedir. Bilindiği gibi *Calûd* karakterinin *Esmeralda* ile olmasını arzuladığı ilişkisi *kınalı keklıklere pençelerin geçirilerek kanatılması* şeklinde simgelenmektedir.

Amat'ta düşman gemiyi atlatmak amacıyla söndürülen fener ile bozulan mertlik bir diğeri romanda yani *Kitab-ül Hiyel*'de *Yâfes Çelebi*'nin alışılmış tarzın dışında bir silah üretmesiyle bozulabilmektedir. Erkek dünyasının ritüellerine ters olarak ortaya çıkan bu olaylar karşısında sorumlu olan erkek karakterler, içinde buldukları topluluk tarafından cezalandırılmaktadır. Kendi erkeklik konumlarına sahip olamayan bu erkeklerin cezalandırılmasının esas amacı, diğeri erkeklerin de sahip oldukları erkeklik konumlarına bir tehlike oluşturmalarıdır. Mertlik ve yiğitlik ritüelini ihlal eden her iki karakter de bunun sonucunda içinde buldukları topluluk tarafından dışlanmaktadır.

Yazarın tüm kitaplarında tek tanrılı dinlerin etkisi açıkça görülmektedir. Bu durum sonucunda genelde yaratıcının erkek olduğuna dair geliştirilen inanış, otoritenin doğası ve iktidarın yapısı açısından karakterleri etkilemektedir. Roman karakterlerinin hemen hepsinin erkek olmasının altında yatan sebep bu iktidarın ancak erkeklerde konumlanabilmesidir. Romanlardaki erkek karakterlerin kadınlara oranla neden bu kadar fazla olduğunu anlayabilmek adına *Saraçgil*'e başvurmak anlamlıdır.

Müslüman cemaatin toplumsal cinsellik açısından en belirleyici özelliği kadın ve erkeğin yaşam mekânları, devingenlikleri ve üstlendikleri roller açısından birbirlerinden net bir biçimde ayrı tutulmalarıdır. Bu açıdan değerlendirildiğinde Müslüman toplumu iki ayrı alt evrene bölünmüştür: Askerî, dinî ve iktidar ilişkilerinin hakîm olduğu, erkekler için *dış* evren ile aile, cinsellik ve ev içi yaşamı kapsayan *iç* dünya. Bu bölünme, toplumsal alanı özel alandan net bir biçimde ayıran en önemli faktör olduğu gibi, Müslüman toplum içerisindeki en önemli (...) ikilemlerinden biridir. (Saraçgil, 2005, s. 36).

Dinsel inanışlara bağlı olarak, kadının *iç* dünyaya erkeğinse *dış* dünyaya ait olması romanlardaki erkeklerin kadınlara oranla fazla olmasının bir diğeri nedenidir. Romanlarda anlatılan dünya *dış* dünyadır. Erkeklerin eviyle ilgili tahayyüllerle çok sık karşılaşmamakta, karşılaşıldığında ise ya o *iç* dünyada bir kadın olmamakta (*Suskunlar*'daki Kalın Musa ve oğullarının evi gibi) ya da kadınlar ataerkil motiflerle örülerek karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan kurgulanan zaman ve mekân açısından romanlardaki erkek karakterlerin çoğunlukta olması anlaşılabilir.

Yazarın romanlarında kurguladığı karakterler toplumsal yaşamda *dış* dünyaya ait karakterlerdir. Ancak karakterlerin *iç* dünyalarına yönelik olarak romanlarda ayrıntılı betimlemelere rastlanmaz. İlgi çekici durum şudur ki, karakterlerin *iç* dünyası ayrıntılı yansıtılmamasına rağmen erkeklerin erkeklikle olan ilişkisi gayet açıktır. Yazar roman kurgusunu oluştururken, karakterlerin *iç* dünyalarıyla değil de erkeklikle olan ilişkilerine değinmekte ve kurgusunu da o yönde geliştirmektedir.

Karakterlere ait bahsedilmesi gereken bir diğeri önemli husus, hepsinin bir amaç etrafında ve bir arayış içerisinde olmasıdır. Tüm romanlarda gerçek ve mutlak olana ulaşma çabası, arama ve bulmaya düşkün, teknik icatlara meraklı, buluş düşkünü karakterler çerçevesinde hayat bulmaktadır. Romanlardaki bu arayış çabası iyi niyetlerle beslenmemektedir. Tek tanrılı dinler çerçevesinde gelişen bu romanlardaki karakterler

Tanrı'nın iktidarının yeryüzündeki bir temsili olmakla yetinmemekte ve daha fazlasını istemektedir. Bu amaçla ölümsüzlük ve mutlak iktidar karakterler açısından elde edilmesi gereken çok önemli özelliklerdir. Ancak tüm romanlarda bu amaç etrafında ilerleyen erkekler sahip oldukları verili iktidarı da kaybederek tamamen yok olmaktadır.

Kaynakça

- Agamben, G. (2001). *Kutsal insan*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Anar, İ. O. (2009a). *Puslu kıtalar atlası*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Anar, İ. O. (2009b). *Kitab-ül hiyel*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Anar, İ. O. (2009c). *Amat*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Anar, İ. O. (2009d). *Suskunlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Baştürk Akca, E., Tönel, E. (2011). Erkek(lik) çalışmalarına teorik bir çerçeve: feminist çalışmalardan hegemonik erkeklığe. İçinde İ.Erdoğan (Ed.), *Medyada hegemonik erkek(lik) ve temsil* (ss.11-39). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Blank, H. (2008). *Bekâretin "el değmemiş" tarihi*. (E.Ergün, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Berger P., Luckmann, T. (2008). *Gerçekliğin sosyal inşası* (V.Öğütte, Çev.). İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Burr, V. (1995). *An introduction to social constructionism*. Londra: Routledge.
- Butler, J. (2008). *Cinsiyet belası* (B.Ertür, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Connell, R. W. (1998). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ergun, Z. (2009). *Erkeğin yittiği yerde*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Foucault, M. (2014). *Özne ve iktidar* (I.Ergüden, O.Akınhay, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gümüş, S. (2011). İhsan Oktay Anar: sözün, sözcüklerin, tarihin büyücüsü... *Notos*, (30), 19-21.
- İnci, H. (2011). Anar'ın romanlarında Bengal kaplanları. *Notos*, (30) (İhsan Oktay Anar Özel Sayısı), 31-34.
- Kenanoğlu, M. M. (2004). *Osmanlı millet sistemi: mit ve gerçek*. İstanbul: Klasik Yayınları.
- Lazar, M. (2005). *Feminist critical discourse analysis*. New York: Palgrave Macmillan.
- Saraçgil, A. (2005). *Bukalemun erkek*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Stone, A. (2016). *Feminist felsefeye giriş* (Y. Cingöz, B.Tanrısever, Çev.). İstanbul: Otonom Yayıncılık.
- Weinberg, D. (2014). *Contemporary social constructionism*. Philadelphia: Temple University.